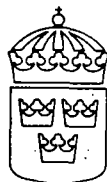

Justitieutskottets betänkande

1988/89:JuU11

Telefonavlyssning

1988/89
JuU11

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse med redogörelse för telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål under år 1987 samt en med anledning av skrivelsen väckt motion. Utskottet föreslår – med vissa uttalanden – att skrivelsen läggs till handlingarna. Motionen avstyrks.

Till betänkandet har fogats en reservation (vpk).

Skrivelsen

I skrivelse 1988/89:43 har regeringen (justitiedepartementet) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad chefen för justitiedepartementet anför om tillämpningen under år 1987 av bestämmelserna i rättegångsbalken om telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål.

Motionen

1988/89:Ju2 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts då det gäller hemlig telefonavlyssning.

Utskottet

Skrivelsen

Grundläggande bestämmelser om telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål finns i 27 kap. 16 § rättegångsbalken (RB). För att telefonavlyssning skall få ske krävs att någon skäligen kan misstänkas för ett brott för vilket det lägsta straffet är fängelse i två år. Därutöver krävs att det bedöms vara av synnerlig vikt för utredningen att telefonavlyssning sker. Avlyssning får ske av telefoner som den misstänkte innehar eller som han annars kan antas komma att begagna. Beslut om telefonavlyssning meddelas av domstol. Sådant beslut kan meddelas endast på yrkande av förundersökningsledaren eller åklagaren. Tillstånd att avlyssna telefoner skall meddelas för viss tid, högst en vecka. Om misstanken gäller grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika får tillstånd dock meddelas för längre tid, högst en månad.

Regler om telefonavlyssning finns också i bl.a. lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall. I utskottets betänkanden JuU 1987/88:4 och 19 samt 1988/89:JuU5 och JuU12 finns en närmare redogörelse för de nämnda lagarna och regleringen i ämnet i övrigt och för riksdagens initiativ år 1982 i fråga om den parlamentariska kontrollen av hur lagstiftningen om telefonavlyssning tillämpas. I anslutning härtill kan påpekas att lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m.m. från årsskiftet 1988-1989 ersätts av lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

I den skrivelse som utskottet nu behandlar lämnar regeringen en redogörelse för tillämpningen under år 1987 av bestämmelserna i RB om telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål. Redogörelsen, som omfattar samtliga fall av telefonavlyssning enligt RB under år 1987, bygger på uppgifter som rikspolisstyrelsen har lämnat till regeringen i en skrivelse den 14 oktober 1988.

I regeringens skrivelse redovisas att domstolarna under år 1987 meddelade tillstånd att avlyssna samtal till eller från telefonapparat som innehafts eller begagnats av sammanlagt 197 personer misstänkta för *grovt narkotikabrott*. Antalet sådana fall under åren 1969-1987 är följande.

1969	28	1979	147
1970	39	1980	220
1971	44	1981	277
1972	34	1982	313
1973	46	1983	418
1974	44	1984	414
1975	42	1985	233
1976	64	1986	213
1977	122	1987	197
1978	102		

Antalet fall då telefonavlyssning skett enligt RB vid förundersökning om *andra grova brott* än grova narkotikabrott uppges ha varit 15. De 15 fallen har huvudsakligen gällt mord och grovt rån. Motsvarande siffror har varit 17 under år 1983, 13 under år 1984, 6 under år 1985 och 15 under år 1986.

Enligt redogörelsen i regeringens nu aktuella skrivelse var den genomsnittliga avlyssningstiden 60 dagar år 1985, 53 dagar år 1986 och 54 dagar år 1987. Det redovisas att avlyssningstiderna varierat åskilligt, från någon enstaka dag till sex månader. I ett fall anges avlyssning ha pågått i drygt två år. När det gäller frågan i vilken mån telefonavlyssningen fyllt avsett ändamål framgår att avlyssningen haft betydelse för förundersökningen i fråga om den misstänkte i ca 77 % av fallen år 1985, 64 % år 1986 och 68 % år 1987.

Det framgår vidare att det under åren 1985-1987 inte har förekommit något fall där domstol lämnat en ansökan om telefonavlyssning utan bifall.

Däremot har rikspolisstyrelsen vid förhandsprövning år 1987 av ärenden om telefonavlyssning med anledning av grova narkotikabrott lämnat negativt besked i tre fall och begärt kompletteringar i ett tiotal ärenden. Utfallet av denna prövning ligger på samma nivå som för åren 1984–1986.

Regeringens skrivelse föranleder följande uttalanden från utskottets sida. Antalet telefonavlyssningar på grund av misstanke om grov narkotikabrottslighet har – efter en fortlöpande ökning under flera år – minskat väsentligt under åren 1985–1987. Samtidigt kan noteras att antalet registrerade brott mot narkotikastrafflagen (1968:64) ökat med 10 % under år 1987 och att antalet för grova narkotikabrott lagförda personer också ökade under år 1987. Antalet fall där telefonavlyssning utnyttjats vid förundersökning om andra grova brott än narkotikabrott har legat på en tämligen konstant, låg nivå.

Utskottet vill, liksom tidigare, betona vikten av restriktivitet när det gäller användningen av ett så ingripande tvångsmedel som det här är fråga om. Av betydelse i detta sammanhang är den praxis enligt vilken ärenden om telefonavlyssning på grund av misstanke om grovt narkotikabrott anmäls för rikspolischefen (jfr prop. 1980/81:76 s. 277 f och JuU 1987/88:4 s. 4). Telefonavlyssning kan, som departementschefen anför i skrivelsen, uppenbarligen inte avvaras i kampen mot narkotikabrottsligheten och annan särskilt grov brottslighet. Som utskottet tidigare uttalat är det emellertid ett oavvisligt krav att åtgärden i varje enskilt fall så långt det är möjligt begränsas i fråga om både antalet avlyssnade telefonapparater och den tid som avlyssningen pågår.

Med dessa uttalanden bör regeringens skrivelse läggas till handlingarna.

Motionen

I motionen hävdas att det framkommit uppgifter om att det – som motionen får förstås – från polisens sida företagits omfattande illegal telefonavlyssning. Mot denna bakgrund bör regeringen, enligt motionärerna, överväga olika möjligheter att förhindra integritetskränkningar genom illegal telefonavlyssning.

Reglerna om telefonavlyssning innebär vittgående möjligheter till ingrepp i förtrolig kommunikation. Lagregleringen i ämnet har därför försetts med särskilda bestämmelser avsedda att skydda enskildas integritet. Utöver vad som framgår av redogörelsen i föregående avsnitt kan här nämnas stadgandet i 4 kap. 8 § brottsbalken om straff för brytande av telehemlighet. Här kan också erinras om den skyldighet som polisman har jämlikt 9 § polislagen (1984:387) att rapportera brott och om den särskilda regleringen i 6 kap. polisförordningen (1984:730) om handläggningen av ärenden om brott i tjänsten av polisman. Denna reglering innebär bl.a. att åklagare omedelbart skall underrättas om saken (se JuU 1987/88:30 s. 8 f). Regleringen kompletteras genom föreskrifter och allmänna råd meddelade av rikspolisstyrelsen efter samråd med riksåklagaren (se FAP 403-2).

I anslutning till motionsönskemålet vill utskottet – i likhet med vad som skett i tidigare sammanhang – framhålla att det är ett viktigt intresse från

demokratisk synpunkt att diskussionen om enskildas integritet i förhållande till myndigheterna alltid hålls levande inte minst mot bakgrund av den utveckling som har lett till att det nu finns teknik som innebär betydligt större risker för integritetskränkningar än tidigare. En minskad vaksamhet när det gäller integritetsfrågor kan leda till en avtrubbnig i den allmänna uppfattningen att integritetskränkningar endast undantagsvis kan godtas i ett samhälle som vårt.

1988/89:JuU11

Som motionärerna själva antyder gäller emellertid här att uppgifter om sådana brottsliga gärningar som omtalas i motionen skall utredas i vederbörlig ordning. Den nyss beskrivna regleringen till skydd för enskildas integritet får – sammanställd med förekommande lekmanamedverkan på lokal, regional och central nivå – anses tillgodose högt ställda krav. Härtill kommer det ansvar som polischeferna på olika nivåer har att värna om gällande ordning. Mot denna bakgrund saknas skäl till något sådant tillkännagivande som motionärerna begärt.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *telefonavlyssning enligt rättegångsbalken*
att riksdagen lägger skrivelse 1988/89:43 till handlingarna,
2. beträffande *illegal telefonavlyssning*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju2.

Stockholm den 6 december 1988

På justitieutskottets vägnar

Göthe Knutson

Närvarande: Göthe Knutson (m); Ulla-Britt Åbark (s), Jerry Martinger (m), Birthe Sörestedt (s), Ingbritt Irhammar (c), Bengt-Ola Rytta (s), Eva Johansson (s), Björn Ericson (s), Anders Svärd (c), Berith Eriksson (vpk), Kent Lundgren (mp), Sigrid Bolkéus (s), Göran Ericsson (m), Kjell-Arne Welin (fp), Bengt Harding Olson (fp) och Christina Pettersson (s).

Reservation

Illegal telefonavlyssning (mom. 2)

Berith Eriksson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Som motionärerna" och slutar med "motionärerna begärt" bort ha följande lydelse:

Mot denna bakgrund hyser utskottet en betydande oro inför sådana uppgifter om omfattande olovlig telefonavlyssning från polisens sida som

återges i motionen. I likhet med motionärerna finner utskottet därför att det föreligger ett behov av en betydligt mera strikt kontroll i fråga om telefonavlyssning. Det bör ankomma på regeringen att överväga och vidta åtgärder för att tillgodose detta behov. Vad utskottet nu med anledning av motionen uttalat om kontroll i fråga om hemlig telefonavlyssning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *illegal telefonavlyssning*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om kontroll i fråga om hemlig telefonavlyssning.

